

Herinneringen aan 1945

Een brief van Anneke Clementine-van Ravenswaaij, geschreven een jaar na het 3 maart-bombardement

Het is nog vroeg in de morgen. Buiten is nog alles in een nachtelijk duister gehuld. Hier en daar twinkelt nog een ster aan de donkere hemel. Ondanks het vroege uur hoorden wij overal de mensen reeds in hun huizen lopen. Men ruimt in de huizen op, voor zover dit tenminste nog gedaan kan worden met het spaarzame licht van een stompje kaars.

De mensen hebben haast, het meeste werk moet klaar zijn voor de zon aan de hemel staat. Want zo tegen een uur of acht komen de vliegtuigen natuurlijk weer met hun dood en verderf laaiende bommenlast. En dan heeft men geen tijd voor het huishoudelijk werk. De voorwerpen, die we bij eventuele bominslag mee willen nemen, worden bij elkaar gezet: de stoelen op de veiligste plaatsen van het huis geplaatst. We prepareren ons echt op de waarschijnlijke straks weer losbarstende hel. Gauw wordt een kachelkje aangesloten en een pan met suikerbieten opgezet. Als die nu maar op tijd klaarkomen, zucht mijn moeder. Want als de bombardementen aan de gang zijn, kan ze niet het vuurtje met de houtjes aanhouden. Daar het dan onmogelijk is om langer dan een paar minuten van de schuilplaats weg te blijven. Daarom gaat er nu iemand voor de kachel zitten om het vuur zo hard mogelijk op te stoken, zodat de bietenpap in een zo kort mogelijke tijd klaar zou zijn. Als we bijna klaar zijn, hoorden we de sirenes alweer in de lucht. De overjassen die we hebben klaargelegd worden vlug aangetrokken. (Die zullen we na vandaag wel niet meer uit kunnen doen, voor het vallen van de duisternis.)

Het geronk van de toestellen wordt duidelijker. Een laatste houtje nog op het vuur en dan in een ren naar de schuilplaats onder de trap. We zijn er nog maar net of een geweldige slag doet het huis trillen alsof het van papier was. Ergens valt een ruit stuk in het huis, maar het huis staat nog. Weer naderende vliegtuigen! We worden dan ineens opgeschrikt door een harde ruk aan de voordeur, er wordt ook tegen de deur geschopt en gestompt. Ik loop naar de voordeur. Een troepje kinderen rent naar binnen. Een van de kinderen bloedt. Het gezichtje van het meisje is vol bloed. Maar ja, daar is nu direct niets aan te doen. Eerst maar bij ons onder de trap. Op het ogenblik dat ik de deur wil sluiten, valt er weer een bom vlakbij. De deurknop vliegt uit mijn hand. De ruit dat boven de deur had gezeten, blijft in duizend stukken achter me op de grond. Wonderlijk genoeg heb ik geen verwondingen opgelopen. De straat is vol stof, verstikkende stof. Meteen hoor ik dat de vliegtuigen weer weggaan; het geluid van de ondingen sterft af. Hun taak is voor dit kwartier weer volbracht. Straks zullen ze weer komen. Zullen we er dan weer levend vanaf komen???

Terwijl mijn vader het meisje helpt, ga ik eens buitenkijken. Op enige honderden meters van ons huis is de laatste bom ingeslagen. Het getroffen huis ziet er treurig uit. Gordijnen, die eerst voor de ramen hingen, hangen nu weer aan de tramdraden. Verder ziet men alleen een volgende puinhoop. Dadelijk ziet men mensen met raamkozijnen e.d. weglopen. Dieven van de ergste soort!

Ik hoor zeggen dat er mensen in dat huis waren, mensen die nu onder het puin liggen. Zouden ze nog leven? De luchtverdediging zette de straat af en er wordt met het opgraven begonnen. Na lang en ingespannen werken worden ze tevoorschijn gehaald. Een bewusteloos, twee andere gewond aan armen en het hoofd en de laatste is helaas reeds dood. Onschuldige mensen!

Maar lange tijd om erover na te denken kregen we niet. Dan komen onze bondgenoten weer! In een panische angst rennen de mensen de huizen binnen. Nauwelijks ben ik binnen of daar giert een vliegtuig vlak over de huizen. We zitten met z'n viertjes bij elkaar, met onze hoofden vlak bij elkaar. Als er een bom op ons huis zou vallen, er alle vier tegelijk aan te gaan. Voor me zie ik het wit weggetrokken gezichtje van mijn kleine broertje, met grote bange ogen kijkt hij naar mijn moeder. "Mammie, ik ben zo bang!" Een gerinkel van een ketting wordt gehoord.

En daarna verscheidene bommen ontploffen na elkaar. Het huis dreunt nog erger dan tevoren: de ruiten die nog heel waren aan de voorkant, liggen nu in de voortuin. De deuren vliegen open. De spiegel in de gang stort met veel lawaai naar beneden. Als we even later de huiskamer binnen komen, zien we dat de meubels van de kanten naar het midden zijn geschoven. Mijn poes zit met grote angstogen in een hoekje van de kamer en m'n hond jankt zachtjes van angst. Zoiets hebben we nog nooit meegemaakt. Wat zou het toch geweest zijn?

Op hetzelfde ogenblik wordt er gebeld. De eerste gewonde wordt binnen gedragen op een ladder. Het lijkt wel of er met een pollepel vlees uit het lichaam van de arme vrouw is geschept. Haar jurk, kousen en gezicht zitten onder het bloed. Na haar komt er een jongeman binnengestrompeld met een handdoek om zijn been. Als ik die handdoek er voorzichtig afhaal, zie ik ook hier weer zo'n 'pollepel'-wond. En bloeden dat die wonden doen! Vreselijk!

Zo komen er steeds meer slachtoffers. De ene nog erger dan de andere. De kamer is weldra veranderd in een soort ziekenzaal. Allen liggen naast elkaar. Ze wachten op transport naar het ziekenhuis.

Ondertussen gaat het bombarderen maar door. Het is koud in het huis. Geen ruit is meer heel. Tenslotte hebben we zoveel gewonden in huis, dat toch werkelijk begonnen moet worden met het overbrengen naar het ziekenhuis. Daar is maar steeds geen ziekenauto's gekomen, ondanks het herhaaldelijk vragen, gaan we tot andere maatregelen over.

We gaan naar buiten om te kijken of er geen auto aan te houden is. Daar komt een wagen met gamellen voor de gaarkeuken aan. We houden de wagen aan en met behulp van de luchtverdediging krijgen we gedaan, dat de gamellen uit de wagen worden gehaald en dat de wagen voor het ziekentransport wordt klaargemaakt. De gewonden worden in dekens gewikkeld in de wagen gedragen. Het eerste transport gewonden is weg. Zo krijgen we nog een paar vuilniswagens voor het overbrengen van de andere gewonden.

Het is nu alweer donker geworden, dus is het bombarderen voor vandaag weer voorbij. Nu is eindelijk de tijd aangebroken, dat we de suikerbietenpap kunnen eten, die we 's morgens hebben klaargemaakt. Als we zo aan het genieten zijn van dit heerlijk gerecht, dondert er een V2 over. Maar die houdt gelukkig niet op. Na het eten gaan we gauw naar bed, want morgen begint de dag weer volop. We wisten toen niet dat we de volgende dag geen huis meer zouden hebben, want de volgende dag was het 3 maart.

Den Haag, 1 maart 1946 Anneke Clementine van Ravenswaaij

Familie Van Ravenswaaij uit 1942 (vlnr): Anneke, Cornelis (Boem), Annie en Theo van Ravenswaaij.

Boem van Ravenswaaij tekent hoe zij tijdens de bombardementen voor 3 maart 1945 onder de trap zaten (2015)

De Laan van NOI is na het bombardement verwoest in 1945 (foto: NIMH)

De brief van Anneke Clementine-van Ravenswaaij is aangeboden door Jasmijn Derckx die in 2021 werkt aan een boek dat is gebaseerd op duizenden brieven van de internationale familie Van Ravenswaaij. De brief is te lezen op de website BB45.nl van de Stichting 3 maart '45:

<https://www.bb45.nl/route/kruispunt-in-puin>

Meer tekeningen van Boem van Ravenswaaij over de oorlog zijn te zien op de kinderpagina van de website BB45.nl: <https://www.bb45.nl/kids/de-oorlog>

© 2021, Stichting 3 maart '45